

O ARHEOLOGIE A PATRU NOI MARTIRI AI BISERICII ROMANO-CATOLICE DIN ROMÂNIA ȘI AI BISERICII ROMÂNE UNITE CU ROMA, GRECO-CATOLICE

Radu-Alexandru DRAGOMAN^a, Sorin OANȚĂ-MARGHITU^b

^a Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, Academia Română, București; e-mail: al_dragoman@yahoo.com

^b Muzeul Național de Istorie a României; e-mail: sorinoanta@yahoo.com

Keywords: archaeology of communist repression; memory; new martyrs; Roman Catholic Church in Romania; Romanian Church United with Rome, Greek Catholic; Șerban Vodă (Bellu) Cemetery

Abstract: This article presents the results of the exhumations carried out between 2010 and 2019 in the Șerban Vodă (Bellu) Cemetery in Bucharest, in both the Orthodox and Catholic sections. Conducted at the request of representatives of the Roman Catholic Church in Romania and the Romanian Church United with Rome, Greek Catholic, these investigations were part of the process of beatification/canonisation for four hierarchs who fell victim to communist repression: Monsignor Vladimir Ghika, Bishop Vasile Aftenie, Bishop Ioan Bălan and Cardinal Iuliu Hossu. Unlike forensic archaeological investigations, this study does not merely aim to identify the deceased, nor to provide new evidence to condemn communist ideology; instead, it highlights the role of objects associated with the investigated contexts. In the graves of Bishops Vasile Aftenie and Ioan Bălan, the remnants of clothing, footwear, collars, a pectoral cross, and a rosary preserve their memory long after their fragile, gradually decaying bodies can no longer express anything directly. In the cases of Monsignor Vladimir Ghika and Cardinal Hossu, the objects “speak” both of the deceased and of those who reinterred them in family plots. In these two contexts, objects serve as material manifestations of the gestures associated with the deposition of remains. They also restore the identity of the reinterred, an identity previously lost – in the case of Monsignor Vladimir Ghika – in the anonymity of the unmarked grave. Furthermore, the discovery of prayer notes (some containing curses) and coins from various periods of the communist and post-communist eras reflects popular Christian practices and a belief in the hierarchs’ post-mortem intervention. This material repertoire extends beyond the items discovered during exhumation to include new objects – such as monuments, bone relics, and devotional reproductions – that perpetuate the connection with the martyrs and form part of a gift economy that strengthens relationships among the faithful. The remnants of clothing, coffin fragments, nails, grave soil, funerary monuments, and new post-canonisation objects act as extensions of the martyrs’ bodies. Thus, the exhumations do not represent the final chapter of a tragic story, but rather mark the beginning of a new social life for the four martyrs.

Cuvinte-cheie: arheologia represiunii comuniste; memorie; noi martiri; Biserica Romano-Catolică din România; Biserica Română Unită cu Roma, Greco-Catolică; Cimitirul Șerban Vodă–Bellu

Rezumat: Articolul prezintă rezultatele exhumărilor efectuate între anii 2010 și 2019 în Cimitirul Șerban Vodă–Bellu din București, atât în sectorul ortodox, cât și în cel catolic. Desfășurate la solicitarea reprezentanților Bisericii Romano-Catolice din România și ai Bisericii Române Unite cu Roma, Greco-Catolice, aceste investigații au făcut parte din procesul de beatificare/canonizare a patru ierarhi care au căzut victimă represiunii comuniste: monseniorul Vladimir Ghika, episcopul Vasile Aftenie, episcopul Ioan Bălan și cardinalul Iuliu Hossu. Spre deosebire de cercetările arheologice judiciare, studiul de față nu își propune doar identificarea persoanelor decedate și nici furnizarea de noi dovezi pentru condamnarea ideologiei comuniste, ci evidențiază rolul obiectelor asociate contextelor investigate. În mormintele episcopilor Vasile Aftenie și Ioan Bălan, resturile de îmbrăcăminte, încălțăminte, colarele, crucea pectorală și rozariul le conservă memoria mult timp după ce trupurile lor fragile, măcinate treptat, nu mai pot exprima nimic în chip direct. În cazul mormintelor monseniorului Vladimir Ghika și al cardinalului Hossu, obiectele „vorbesc” atât despre cei decedați, cât și despre cei care i-au reînhumat în parcelele de familie. În aceste două contexte, obiectele sunt manifestări materiale ale gesturilor asociate depunerii osemintelor. De asemenea, ele restituie identitatea celor reînhuși – o identitate pierdută anterior, în cazul monseniorului Vladimir Ghika, în anonimatul mormântului nemarcat. Mai mult decât atât, descoperirea în diverse contexte din spațiul funerar a unor bilete cu rugăciuni (unele conținând blesteme) și a unor monede din diferite perioade ale epocii comuniste și postcomuniste reflectă practici ale creștinismului popular și, concomitent, credința în intervenția post-mortem a celor patru ierarhi. Acest repertoriu material nu se limitează la piesele descoperite în timpul exhumărilor, ci se extinde ulterior prin includerea unor noi obiecte – precum monumente, oseminte devenite relicve și reproduceri devoționale reprezentând chipul martirului – care perpetuează legătura cu martirii și fac parte dintr-o economie a darului ce instituie și consolidează relațiile dintre credincioși. Resturile de îmbrăcăminte, fragmentele de sicriu, cuiele, pământul de umplutură al gropilor, monumentul funerar și noile obiecte realizate după beatificare/canonizare funcționează ca extensii ale trupurilor celor patru martiri. Astfel, lucrările de exhumare nu reprezintă capitolul final al unei povești tragice, ci marchează începutul unei noi vieți sociale pentru cei patru martiri.

INTRODUCERE

Articolul de față își propune să prezinte de o manieră sintetică rezultatele acțiunilor de exhumare a patru figuri marcante ale Bisericii Romano-Catolice din România și, mai ales, ale Bisericii Române Unite cu Roma, Greco-Catolice – monseniorul Vladimir Ghika, episcopul Vasile Aftenie,

episcopul Ioan Bălan și cardinalul Iuliu Hossu –, efectuate între anii 2010 și 2019 în Cimitirul Șerban Vodă–Bellu din București, atât în sectorul ortodox, cât și în cel catolic (pentru biografia celor patru ierarhi: e.g., Băltăceanu, Broșteanu 2019; Cosmovici 2011; Cosmovici 2019a; Cosmovici 2019b; Cosmovici 2019c; *Martiri* 2007). Pe lângă aprecierea parcursului lor intelectual și instituțional,